

THORSAGER RUNDKIRKE

På lang afstand ser man Thorsager rundkirke hæve sig over landsbyen. Sådan har det været i over 800 år.

Thorsager rundkirke er tydeligt nok ikke en almindelig sognekirke. Den markerer ikke alene med sin beliggenhed, men også med sine halvanden meter tykke mure og den specielle runde form, at den er bygget som en stormandskirke – måske står kongen selv bag opførelsen, i så fald formodentlig Valdemar den Stores søn Knud, der regerede fra 1182 til 1202. .

Under alle omstændigheder har opførelsen fundet sted omkring år 1200, hvor Peder Vognsen var biskop i Århus. Han hørte til stormandsslægten Hviderne, der stod i tæt forbindelse med kongemagten. Han begyndte byggeriet af Århus Domkirke, og han har givetvis også en finger med i spillet ved byggeriet af rundkirken i Thorsager.

Vi ved også, at kongen i 1200-tallet rådede over gods i og omkring Thorsager. Der var tale om ”tempelgods”, d.v.s. gods, der var overtaget fra tidligere hedenske helligsteder. Som navnet Thorsager siger, så har der med meget stor sandsynlighed ligget et ”vi” for Thor på det sted, hvor kirken blev opført. Et vi var et sted, hvor man dyrkede de hedenske guder.

Til det kongelige gods har hørt et kongeligt administrativt magtcenter, og det kan have været den senere Thorsager Præstegård¹ - andre gætt har været Hvitvedgaard. Senere blev kongegården erstattet af Kalø Slot, opført under kong Erik Menved i 1313. I det daglige residerede her den kongelige lensmand.

Alt dette antyder, at det meget vel kan tænkes, at det er kongen selv, der står bag opførelsen af Thorsager rundkirke, i tæt samarbejde med bisp Peder Vognsen i Århus. Kirken hørte fra begyndelsen under de kongelige besiddelser, og altså fra 1313 under Kalø. Det samme gjaldt Bregnet kirke ved Rønde.

Da Kalø sidst i 1600-tallet overgik til private, først Reventlowerne på Clausholm, senere fra 1824 Jenischerne fra Holsten, skete det samme med Kaløs to kirker. Først da Kalø overgik til statseje efter besættelsen i 1945, blev Thorsager og Bregnet kirker til almindelige sognekirker med hver sit menighedsråd.

ET HELT SPECIELT BYGNINGSVÆRK

Det var som nævnt ikke noget almindeligt bygningsværk, der blev opført i Thorsager omkring år 1200. Bemærkelsesværdig er både formen, byggematerialet og størrelsen.

Thorsager rundkirke er den eneste rundkirke i Jylland. Og den ligner i sin form påfaldende den eneste rundkirke på Sjælland, Bjernede rundkirke. Bjernede er også opført af Hvide-slægten, så ligheden har sin forklaring.

¹ Anne Margrethe Paludan argumenterer overbevisende herfor i en artikel i Østjysk Hjemstavn 2002: ”Thorsager var vigtig for kongemagten år 1000-1200”, s. 67-75.

Bjernede og Thorsager har til forskel fra de fire rundkirker på Bornholm fire bærende søjler – de bornholmske rundkirker har kun én.

Thorsager rundkirke er bygget af tegl, og er den første egentlige bygning opført af dette nye vidundermateriale i Jylland (kun Valdemarsmuren i Dannevirke er tidligere).

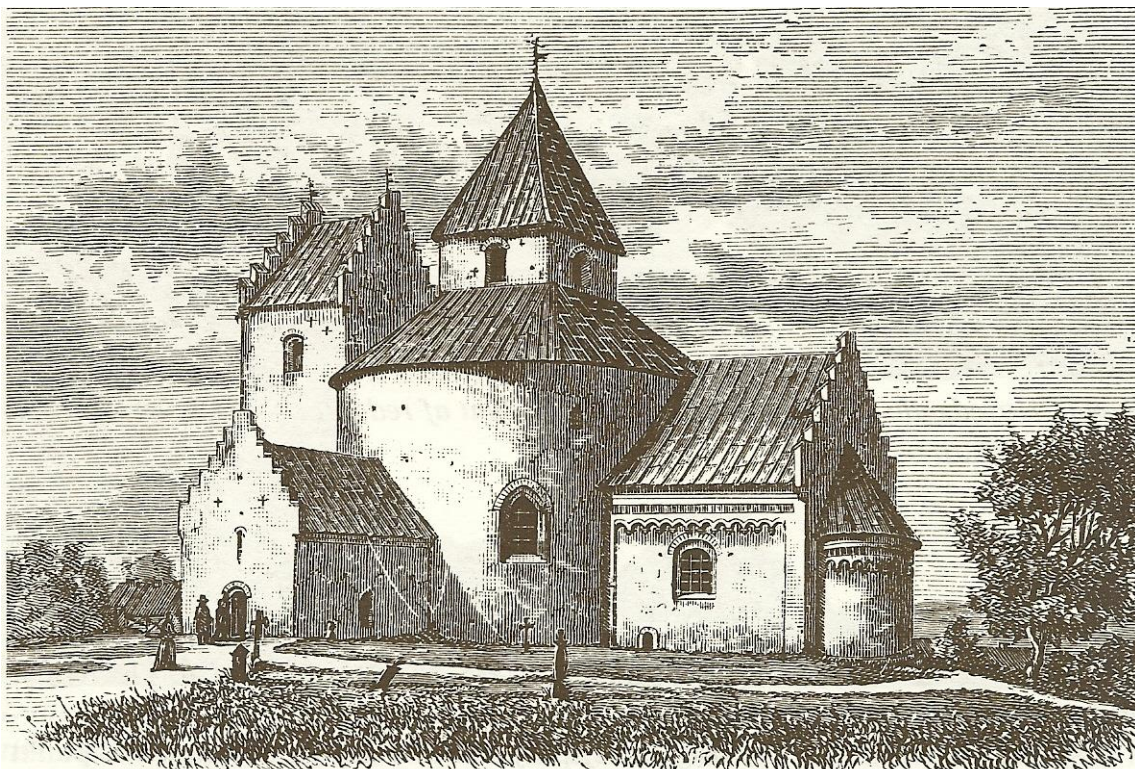
Tegl var et kostbart byggemateriale. Fremstillingsprocessen var besværlig og langsommelig. Derfor var det i århundreder stort set kun borge, kirker og klostre, der opførtes af tegl – eller ”bagte sten”, som de oprindeligt blev kaldt. Byggematerialet er altså endnu et indicium for, at kongen og/eller nogle af landets betydeligste stormænd stod bag byggeriet.

Murene i Thorsager rundkirke er 1½ meter tykke. Dette sammen med den runde form har ført til, at flere har gættet på, at kirken ud over sit formål som kirke også har skullet fungere som fæstning. Kendere tilbageviser dog dette, men tror til gengæld meget på, at man også har tænkt på kirken som et muligt tilflugtssted i ufredstider.

Kirken har oprindeligt ligget i tæt forbindelse med Kolindsund-vandsystemet. Resterne af dette er gadekæret neden for kirken. Det er dog tvivlsomt, om man ligefrem har kunnet sejle op til kirkebakkens fod på opførelsestidspunktet, som nogle ellers har antaget.

WALTHERS RESTAURERING I 1877-78

Lige som mange andre kirker fik Thorsager rundkirke, formentlig i 1500-tallet, tilføjet tårn og våbenhus.

Thorsager rundkirke før professor Walthers restaurering i 1877-78. Fra Illustreret Tidende.

Tårnet, der var ca. 18 meter højt, blev opført i kirkens vestlige ende. Det blev nedbrudt under en hårdhændet restaurering i 1877-78, og i dag er kun tilbage tårnets nederste del, der står i en højde og udførelse, der matcher koret i den modsatte ende af kirken.

Det var den kendte kgl. bygningsinspektør professor Walther, der stod for restaureringen af kirken i 1877-78. Han havde få år tidligere, i 1872, også restaureret Kaløs anden kirke, Bregnet kirke. Han var kendt for at gå hårdhændet til værks, og det skete også i Thorsager – som nævnt forsvandt det vestlige tårn, og derudover blev det yderste hvidtede pudslag af kirken fjernet, og den blev skalmuret med nye maskinstrøgne munkestenslignende teglsten. Derfor er det i dag kun i korets nordvæg, man kan se nogle af de oprindelige middelalderlige munkesten.

Lige som i Bregnet blev stort set alt inventar fjernet og erstattet af nyt. En ny altertavle blev opsat, den kan i dag ses nede til venstre for indgangen. Altertavlen fra før 1877-78 står nu på loftet, hvortil der er adgang ad den snævre vindeltrappe tæt ved indgangen.

Der kan dog også i dag ses inventar, der stammer fra før 1877-78. Det gælder først og fremmest døbefonten, der endda muligvis er overtaget fra en tidligere romansk kirke på stedet. Desuden det smukke krucifix på alterbordet, der stammer fra 1400-tallet, og krucifixet i korbuen fra 1600-tallet.

RUNDKIRKEN I DAG

Thorsager rundkirke var også igennem en grundig restaurering i 1950-52. Ved den lejlighed blev pudset banket af de fire søjler, så de i dag fremtræder med ren munkestensydre. Det hvidkalkede alterbord i munkesten stammer også fra 1950-52, og det samme gør møblementet af Kåre Klint-stole. Væggene blev kalket helt hvide – dekorationer fra Walthers restaurering forsvandt dermed.

Sølvsmed Bent Exner har også fået lov at sætte sit præg på kirken, først og fremmest gennem den smukke belysning, der består af 60 cylinderlamper, opsat i tre ringe, der passer fint til kirkens runde form. Denne belysning stammer fra 1979 – før da havde Bent Exner udført kirkens dåbskande og oblatæske i 1965.

Den seneste restaurering af rundkirken fandt sted i 2004. Fra denne stammer prædikepulten, der er udført i eg af den lokale kunstner Birger Holmgaard. Det blev i 2004 også til et nyt orgel, der erstattede det gamle fra 1909.

Jørgen Rasmussen har i sin bog ”Thorsager Rundkirke – gennem 800 år” grundigt beskrevet kirken. Bogen blev udgivet af Thorsager Menighedsråd i 1999 i anledning af det forestående 800-års jubilæum. Det er også Jørgen Rasmussen, der har skrevet teksten til det meget informative hæfte om kirken, der kan købes i boghandelen og på stedet.

Vilfred Friborg Hansen, indlæg til Syddjursportalen 6. juni 2010)